

Hof van Cassatie, arrest van 18 juni 2018

Toepasselijk recht – Overeenkomst – Arbeidsovereenkomst – Detachering – Verdrag van Rome van 19 juni 1980 (EVO) – Artikel 3 – Rechtskeuze – Toepassingsgebied rechtskeuze – Artikel 10 – Dwingende bepalingen – Artikel 6.2 – Wet Welzijn Werknemers

Droit applicable – Contrat – Contrat de travail – Détachement – Convention de Rome du 19 juin 1980 – Article 3 – Choix de loi – Portée de la loi choisie – Article 10 – Dispositions impératives – Article 6.2 – Loi sur le bien-être des travailleurs

S.15.0123.N

A.L.,

eiseres,

vertegenwoordigd door mr. Johan Verbist, advocaat bij het Hof van Cassatie,

tegen

M. nv,

verweerster,

vertegenwoordigd door mr. Willy van Eeckhoutte, advocaat bij het Hof van Cassatie,

I. Rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van het arbeidshof te Antwerpen, afdeling Antwerpen, van 11 mei 2015.

Raadsheer Koen Mestdagh heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Henri Vanderlinden heeft geconcludeerd.

II. Cassatiemiddel

De eiseres voert in haar verzoekschrift een middel aan.

Geschonden wettelijke bepalingen

- *artikel 149 van de gecoördineerde Grondwet;*
- *de artikelen 3, 1134, eerste lid, en 1135 van het Burgerlijk Wetboek (artikel 3 in de versie vóór en na de opheffing ervan bij wet van 16 juli 2004);*
- *de artikelen 98, § 1, 139, 1°, en 140 van de wet van 16 juli 2004 houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht;*
- *de artikelen 3, 6, 7, 8, 9, 10, 17 en 29 van het op 19 juni 1980 te Rome gesloten verdrag inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (hierna EVO), goedgekeurd*

bij wet van 14 juli 1987 en in de versie vóór de opheffing van het verdrag bij art. 24 Verord. Eur. Parl. en Raad E.G. nr. 593/2008/EG van 17 juni 2008;

- *de artikelen 3 en 17 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten;*
- *de artikelen 2, 3, § 1, enig lid, 15°, 32bis, eerste lid, 32septies, § 1, en 32tredecies, §§ 1, 3 en 4, van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk (hierna Welzijnswet, 32bis, eerste lid, 32septies, § 1, en artikel 32tredecies, §§ 1, 3 en 4, in de versies vóór de wijziging ervan bij wet van 28 februari 2014).*

Aangevochten beslissing

Het arbeidshof verklaart het incidenteel hoger beroep van eiseres gedeeltelijk gegrond en veroordeelt verweerster tot betaling van de in het bestreden arrest opgesomde bedragen, maar verklaart de overige vorderingen van eiseres ongegrond en oordeelt meer in het bijzonder dat eiseres geen aanspraak kan maken op de beschermingsvergoeding die eiseres vorderde op grond van artikel 32tredecies, § 4, van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk.

Het arbeidshof beslist aldus op volgende gronden (p. 17-20 van het bestreden arrest):

"[Eiseres] beroept zich op artikel 32tredecies van de Welzijnswet, volgens hetwelk de werkgever, behalve om redenen die vreemd zijn aan de klacht, de arbeidsovereenkomst van een werknemer die een met redenen omklede klacht heeft ingediend, niet kan beëindigen.

Op 24 februari 2010 heeft [eiseres] een klacht wegens pesten op het werk ingediend bij de preventieadviseur van [verweerster].

De arbeidsovereenkomst werd door [verweerster] eenzijdig en zonder dringende reden beëindigd op 15 maart 2010.

[Eiseres] heeft op 24 maart 2010 haar reïntegratie gevraagd, die door [verweerster] is geweigerd op 13 april 2010.

[Verweerster] voert aan dat de Welzijnswet niet van toepassing is omdat deze territoriaal beperkt is tot het Belgisch grondgebied.

Het arbeidshof oordeelt daarover als volgt.

Volgens artikel 22 van het contract voor internationale detachering zijn partijen conform artikel 3 van het Verdrag van Rome van 19 juni 1980 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst, overeengekomen dat het contract onderworpen is aan het Belgisch recht.

Het EVO voorziet een IPR-regeling die specifiek is voor arbeidsovereenkomsten.

(...)

Centraal hierin staat de rechtskeuze van partijen, die uitdrukkelijk of minstens voldoende duidelijk moet blijken uit de bepalingen van de overeenkomst.

In casu kozen partijen uitdrukkelijk in het contract voor de toepassing van het Belgisch recht.

Het recht dat door rechtskeuze of door objectieve aanknopng de arbeidsovereenkomst beheerst, regelt volgens de artikelen 8 tot en met 10 van het Verdrag:

- de vormvereisten, de uitlegging van de overeenkomst;
- de uitvoering ervan, wat en hoe moet worden uitgevoerd, welke maatregelen een schuldeiser eventueel kan inroepen om de prestaties af te afdwingen, waarbij de rechter ook rekening mag houden met het recht van het land waar de overeenkomst wordt nagekomen;
- de gevolgen van een gehele of gedeeltelijke tekortkoming met inbegrip van de eventuele rechtsregels voor de vaststelling van de schade, voor zover verenigbaar met het procesrecht dat de rechter moet toepassen;
- de wijzen van tenietgaan van de overeenkomst, de verjaring en de vervaltermijnen;
- de gevolgen van de nietigheid van de overeenkomst;
- de vestiging van wettelijke vermoedens of de regels van verdeling van de bewijslast;
- het bestaan en de geldigheid van de overeenkomst of van een bepaling daarvan.

De eerste rechters stelden terecht dat de toepassing zich tot de arbeidsovereenkomst zelf beperkt.

Aan de gelding van de contractwet worden hoe dan ook grenzen gesteld. Reeds in de artikelen 6 en 7 van het EVO-verdrag worden correcties aangebracht.

Zo wordt, overeenkomstig artikel 6.2. EVO-verdrag, ongeacht artikel 4, de arbeidsovereenkomst, bij gebreke van een rechtskeuze overeenkomstig artikel 3, beheerst door het recht van het land waar de werknemer ter uitvoering van de overeenkomst gewoonlijk zijn arbeid verricht, zelfs wanneer hij tijdelijk in een ander land te werk is gesteld, of het recht van het land waar zich de vestiging bevindt die de werknemer in dienst heeft genomen, wanneer deze niet in eenzelfde land gewoonlijk zijn arbeid verricht, tenzij uit het geheel van de omstandigheden blijkt dat de arbeidsovereenkomst nauwer is verbonden met een ander land, in welk geval het recht van dat andere land toepasselijk is.

In het (thans opgeheven) artikel 3, eerste lid B. W. was bepaald dat de wetten van politie en veiligheid allen verbinden die binnen het Belgische grondgebied wonen.

In de Belgische rechtspraak worden beschouwd als "wetten van politie en veiligheid" van het Belgische arbeidsrecht: die regels van het Belgisch arbeidsrecht die van dwingend recht zijn en die de werknemer, de sociaal-zwakkere partij beschermen.

Wat de territoriale toepassings sfeer van de Belgische arbeidsrechtelijke politiewetten betreft, oordeelde het Hof van Cassatie in een arrest van 4 december 1989 dat die enkel van toepassing zijn op werknemers die gewoonlijk in België arbeid verrichten.

De meerderheid van de rechtsleer interpreteert dit arrest zo dat een tewerkstelling in België toch al een zekere duur of een zekere standvastigheid moet hebben voordat die onder de toepassing van de Belgische arbeidsrechtelijke politiewetten komt.

Er moet dan ook een voldoende nauwe band met België zijn. Dit ligt in de lijn van de normale ruimtelijke werkingssfeer van beschermende politiewetten (...).

In een arrest van het Hof van Cassatie van 27 maart 2006 over de Belgische arbeidsrechtelijke wetten van politie en veiligheid, worden zowel de ruime materiële invulling van dit begrip als de ruimtelijke werkingssfeer ervan bevestigd.

[Uw] Hof oordeelt hierin als volgt: "Inzake arbeidsovereenkomsten zijn de wettelijke bepalingen die de bescherming van de werknemers regelen en die gebiedend zijn, wetten van politie en van veiligheid; ze hebben bindende gevolgen voor de werkgevers die werknemers gewoonlijk in België tewerkstellen.

Hiermee hanteert het Hof van Cassatie ten volle het concept van de beschermende politiewetten: het gaat om alle dwingende bepalingen van het arbeidsrecht die de belangen van de werknemers, de zwakkere sociaal-economische partij, beschermen, maar opdat die bepalingen op een bepaalde arbeidsrelatie van toepassing zijn, is wel vereist dat die arbeidsrelatie een voldoende nauwe band heeft met België in de vorm van een tewerkstelling in België van een zekere duur met een zekere standvastigheid.

Het aanknopingspunt voor de toepassing van de politiewetten wordt in het arbeidsrecht dus gevonden in de plaats van uitvoering van de arbeid en niet noodzakelijk in het recht dat de overeenkomst beheerst (...).

[Eiseres] steunt haar vordering op het Belgisch recht, meer bepaald op afdeling 3 van hoofdstuk Vbis van de Welzijnswet, zoals van toepassing ten tijde van het neerleggen van de klacht en het ontslag.

Inzake arbeidsovereenkomsten zijn de wettelijke bepalingen die de bescherming van de werknemers regelen en die gebiedend zijn, wetten van politie en veiligheid.

De eerste rechters hebben terecht geoordeeld dat de bepalingen van de Welzijnswet beschermingsregels zijn in het voordeel van de werknemer, met andere woorden bepalingen van een wet van politie en veiligheid.

[Eiseres] legde in België bij de preventieadviseur een formele klacht neer wegens pesten op het werk in Spanje.

In casu stelt het arbeidshof vast dat [eiseres] sedert 3 mei 2006 (dus nog vóór haar aanwerving door [verweerster] in Spanje haar woonplaats had en aldaar gewoonlijk haar arbeid presteerde.

Op het ogenblik dat zij door [verweerster] werd aangeworven was zij niet in België, maar in Spanje tewerkgesteld.

In België heeft zij in werkelijkheid niet of nauwelijks gepresteerd.

Dat zij in diverse andere landen nog zou gepresteerd hebben wijzigt niets aan het gegeven dat er geen voldoende nauwe band met België voorhanden is.

Die gegevens volstaan naar het oordeel van het arbeidshof niet om te aanvaarden dat er een voldoende nauwe band met een zekere duur en standvastigheid met België voorhanden was opdat de Belgische Welzijnswet als wet van politie en veiligheid toepassing zou kunnen vinden".

Grieven

Eerste onderdeel

Overeenkomstig artikel 3 van het EVO wordt een overeenkomst beheerst door het recht dat partijen hebben gekozen. De rechtskeuze moet uitdrukkelijk zijn gedaan of voldoende duidelijk blijken uit de bepalingen van de overeenkomst of de omstandigheden van het geval. Bij hun keuze kunnen partijen het toepasselijke recht aanwijzen voor de overeenkomst in haar geheel of voor slechts een onderdeel daarvan. Artikel 3 stelt geen voorwaarden aan het gekozen recht, beperkt de keuze voor het op een arbeidsovereenkomst toepasselijke recht niet tot het arbeidsovereenkomstenrecht van het desbetreffende land inhoudt en verbiedt ook niet de keuze voor de dwingende wetsbepalingen van een land.

Luidens artikel 10 van het EVO beheerst het recht dat ingevolge artikel 3 van het EVO toepasselijk is op de overeenkomst, met name: de uitlegging ervan, de nakoming ervan, de gevolgen van gehele of gedeeltelijke tekortkoming, daaronder begrepen de vaststelling van de schade voor zover hiervoor rechtsregels gelden, een en ander binnen de grenzen welke het procesrecht van de rechter aan diens bevoegdheden stelt, de verschillende wijzen waarop verbintenissen tenietgaan, alsmede de verjaring en het verval van rechten als gevolg van het verstrijken van een termijn en de gevolgen van de nietigheid van de overeenkomst.

Noch artikel 3, noch artikel 10 van het EVO bepaalt dat de keuze voor het toepasselijke recht, wat betreft de uitvoering van de arbeidsovereenkomst, beperkt blijft tot het arbeidsovereenkomstenrecht van de betrokken lidstaat en dat de rechtskeuze niet geldt voor de dwingende voorschriften van dat land. Integendeel, artikel 10 van het EVO geldt evenzeer voor de dwingende wetsbepalingen van het overeenkomstig artikel 6 van het EVO aangewezen land. Daaruit volgt dat de toepasselijke wetgeving aangeduid door de partijen of met toepassing van artikel 6 van het EVO ook betrekking heeft op de dwingende wetsbepalingen met betrekking tot onder meer de uitvoering van arbeidsovereenkomsten.

Luidens artikel 1134, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek strekken alle overeenkomsten die wettig zijn aangegaan, degenen die deze hebben aangegaan, tot wet. Overeenkomsten verbinden overeenkomstig artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek niet alleen tot hetgeen daarin uitdrukkelijk bepaald is, maar ook tot alle gevolgen die door de billijkheid, het gebruik of de wet aan de verbintenis, volgens de aard ervan, worden toegekend.

Artikel 17 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten bepaalt dat de werkgever de werknemer eerbied en achting verschuldigd is. Uit de samenlezing van die wetsbepaling met de bepalingen van de Welzijnswet volgt dat de werkgever en zijn personeelsleden zich moeten onthouden van pesterijen ten aanzien van de werknemer bij de uitvoering van zijn verplichting tot tewerkstelling van de werknemer, dat de werkgever aan wie pesterijen ter kennis worden gebracht geschikte maatregelen moet treffen en dat de werkgever de arbeidsverhouding van een werknemer niet mag beëindigen omwille van die kennisgeving of van een klacht wegens pesterijen (art. 32bis, 32septies en 32tredecies van de Welzijnswet). Zowel artikel 17 van de wet van 3 juli 1978, als de artikelen 32bis, 32septies en 32tredecies van de Welzijnswet hebben betrekking op de uitvoering van de overeenkomst.

In haar appelconclusies (p. 31-40 van haar syntheseconclusie en p. 2-6 van haar repliek op het advies van het openbaar ministerie) voert eiseres aan dat partijen in hun detacheringsovereenkomst uitdrukkelijk hebben gekozen voor de toepassing van het Belgisch recht, dat de verplichting van de werkgever om de werknemer te laten werken in behoorlijke omstandigheden gedekt wordt door die rechtskeuze en dat in casu de door partijen gemaakte rechtskeuze bijgevolg ook betrekking heeft op de toepasselijkheid van de Welzijnswet.

Het arbeidshof overweegt dat de rechtskeuze centraal staat in de bijzondere verwijzingsregels van het EVO voor individuele arbeidsovereenkomsten en stelt vast dat partijen in hun contract uitdrukkelijk hebben gekozen voor de toepassing van het Belgische recht, maar beslist dan na de artikelen 8 tot en met 10 van het EVO in herinnering te hebben gebracht, dat de eerste rechters terecht stelden dat de toepassing van het gekozen recht zich beperkt tot de arbeidsovereenkomst zelf (p. 17-18 van het bestreden arrest).

Voor zover het arrest aldus moet worden gelezen dat de appelrechters beslissen dat de rechtskeuze niet geldt voor de dwingende bepalingen van het Belgische arbeidsrecht en/of voor de bepalingen van het arbeidsrecht die zijn opgenomen niet in de wet van 3 juli 1978, maar in andere Belgische wetten die de verplichtingen van de partijen bij een arbeidsovereenkomst beheersen, schenden de appelrechters de artikelen 3 en 8 tot en met 10 van het EVO, zoals gepreciseerd in de aanhef van het middel.

Voor zover het arrest aldus moet worden gelezen dat de appelrechters van oordeel zijn dat de verplichtingen van de werkgever om zich te onthouden van pesterijen geschikte maatregelen te treffen in geval van pesterijen en de werknemer niet te ontslaan omwille van een klacht wegens pesterijen, geen deel uitmaken van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst en in het bijzonder van de in artikel 10 van het EVO bedoelde nakoming van de arbeidsovereenkomst, schenden de appelrechters de artikelen 10 van het EVO zoals gepreciseerd in het middel, 17 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten en 32bis, 32septies en 32tredecies, § § 1, 3 en 4, van de Welzijnswet zoals gepreciseerd in het middel.

Door op die gronden te beslissen dat de toepassing van het door partijen gekozen recht beperkt is tot de arbeidsovereenkomst zelf miskennen de appelrechters de verbindende kracht van de door partijen op 10 oktober 2007 gesloten overeenkomst van internationale detachering (schending van de artikelen 1134, eerste lid, en 1135 van het Burgerlijk Wetboek en 3 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten) en verantwoorden zij hun beslissing dat eiseres geen aanspraak kan maken op de door haar gevorderde beschermingsvergoeding niet naar recht (schending van art. 32tredecies, § § 1, 3 en 4, van de Welzijnswet, zoals gepreciseerd in het middel).

Tweede onderdeel

Artikel 6, eerste lid, van het EVO, in de op dit geschil toepasselijke versie, bepaalde dat, ongeacht artikel 3 van het EVO, de rechtskeuze van partijen in een arbeidsovereenkomst er niet toe kan leiden dat de werknemer de bescherming verliest die hij geniet op grond van de dwingende bepalingen van het recht dat ingevolge het tweede lid van artikel 6 bij gebreke van een rechtskeuze op hem van toepassing zou zijn. Deze verdragsbepaling ontnemt partijen bijgevolg niet het recht te kiezen voor de dwingende bepalingen van het recht van een ander land, voor zover deze rechtskeuze de werknemer niet berooft van de bescherming van de dwingende bepalingen van het zonder rechtskeuze toepasselijke recht.

Artikel 7, eerste lid, van het EVO, in de op dit geschil toepasselijke versie, bepaalde dat bij de toepassing ingevolge dit verdrag van het recht van een bepaald land gevolg kan worden toegekend aan de dwingende bepalingen van het recht van een ander land waarmee het geval nauw is verbonden, indien en voor zover deze bepalingen volgens het recht van het laatstgenoemde land toepasselijk zijn, ongeacht het recht dat de overeenkomst beheerst. Bij de beslissing of aan deze dwingende bepalingen gevolg moet worden toegekend, wordt rekening gehouden met hun aard en strekking, alsmede met de gevolgen die uit de toepassing of niet-toepassing van deze bepalingen zouden voortvloeien. Ook deze verdragsbepaling ontnemt partijen bijgevolg niet het recht te kiezen voor de dwingende bepalingen van het recht van een land, met dien verstande dat gevolg kan worden gegeven aan de dwingende bepalingen van het recht van een ander land waarmee het geval nauw verbonden is.

Overeenkomstig het tweede lid van artikel 7 laat het EVO de toepassing onverlet van de bepalingen van het recht van het land van de rechter die ongeacht het op de overeenkomst toepasselijke recht, het geval dwingend beheersen. Die verdragsbepaling werd in het voorliggende geval niet toegepast door het arbeidshof.

In haar appelconclusies (p. 31-40 van haar syntheseconclusie en p. 2-6 van haar repliek op het advies van het openbaar ministerie) voert eiseres aan dat partijen in hun detacheringsovereenkomst uitdrukkelijk hebben gekozen voor de toepassing van het Belgisch recht.

Het arbeidshof overweegt dat de rechtskeuze centraal staat in de bijzondere verwijzingsregels van het EVO voor individuele arbeidsovereenkomsten en stelt vast dat partijen in hun contract uitdrukkelijk hebben gekozen voor de toepassing van het Belgische recht (p. 17 van het bestreden arrest), maar beslist dat de eerste rechters terecht stelden dat de toepassing van het gekozen recht zich beperkt tot

de arbeidsovereenkomst zelf en overwegen in dat verband dat aan de gelding van de contractwet hoe dan ook grenzen worden gesteld en dat reeds in de artikelen 6 en 7 correcties worden aangebracht.

Zoals eiseres uiteenzet met betrekking tot het eerste onderdeel van het middel, stelt artikel 3 van het EVO geen enkele grens aan de gelding van de contractwet.

Uit de hoger in herinnering gebrachte verdragsbepalingen volgt dat de partijen in het voorliggende geschil het recht hadden om te kiezen voor de dwingende Belgische bepalingen inzake arbeidsovereenkomsten, zolang eiseres niet werd beroofd van de bescherming van de dwingende bepalingen van het recht dat zonder rechtskeuze van toepassing zou zijn en geen gevolg moet worden gegeven aan de dwingende bepalingen van het recht van een ander land waarmee het geval nauw verbonden is.

Het arbeidshof gaat niet na en stelt dus ook niet vast dat de keuze voor de toepassing van de Belgische Welzijnswet eiseres zou hebben beroofd van de bescherming van de dwingende wetsbepalingen van een ander land en stelt aldus Uw Hof niet in staat zijn wettelijk toezicht uit te oefenen (schending van artikel 149 van de gecoördineerde Grondwet).

Door op grond dat aan de gelding van de contractwet hoe dan ook grenzen worden gesteld en dat reeds in de artikelen 6 en 7 correcties worden aangebracht te beslissen dat eiseres zich niet kan beroepen op de Belgische Welzijnswet zonder vast te stellen dat de keuze voor de toepassing van de Belgische Welzijnswet eiseres zou hebben beroofd van de bescherming van de dwingende wetsbepalingen van een ander land, schenden de appelrechters bovendien de artikelen 3, 6, 7 en 10 van het EVO, zoals gepreciseerd in het middel. De appelrechters beslissen bijgevolg ook niet naar recht dat de toepassing van het door partijen gekozen recht zich beperkt tot de arbeidsovereenkomst zelf en miskennen de verbindende kracht van de door partijen op 10 oktober 2007 gesloten overeenkomst van internationale detachering (schending van de artikelen 1134, eerste lid, en 1135 van het Burgerlijk Wetboek en 3 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten). Zij beslissen op die gronden ook niet naar recht dat eiseres geen aanspraak kan maken op de door haar gevorderde beschermingsvergoeding niet naar recht (schending van art. 32tredecies, §§ 1, 3 en 4, van de Welzijnswet, zoals gepreciseerd in het middel).

Derde onderdeel

Ongeacht artikel 4 wordt de arbeidsovereenkomst, bij gebreke van een rechtskeuze overeenkomstig artikel 3, beheerst door: a) het recht van het land waar de werknemer ter uitvoering van de overeenkomst gewoonlijk zijn arbeid verricht, zelfs wanneer hij tijdelijk in een ander land te werk is gesteld, of b) het recht van het land waar zich de vestiging bevindt die de werknemer in dienst heeft genomen, wanneer deze niet in eenzelfde land gewoonlijk zijn arbeid verricht, tenzij uit het geheel der omstandigheden blijkt dat de arbeidsovereenkomst nauwer is verbonden met een ander land, in welk geval het recht van dat andere land toepasselijk is (art. 6, tweede lid, van het EVO).

Zoals eiseres uiteenzet met betrekking tot het eerste onderdeel van het middel, stelt artikel 3 van het EVO geen enkele grens aan de gelding van de contractwet.

Het arbeidshof brengt artikel 6, tweede lid, van het EVO in herinnering (p. 18 van het bestreden arrest). Uit de bewoordingen van die verdragsbepaling volgt dat zij slechts van toepassing is bij ontstentenis van een rechtskeuze overeenkomstig artikel 3 van het EVO. Het arbeidshof stelt voorts vast dat partijen in hun contract uitdrukkelijk hebben gekozen voor de toepassing van het Belgische recht (p. 17 van het bestreden arrest).

Voor zover het arrest aldus moet worden gelezen dat het arbeidshof met toepassing van artikel 6, tweede lid, van het EVO beslist dat de eiseres zich niet kan beroepen op de toepassing van de Belgische Welzijnswet, schenden zij die verdragsbepaling, zoals gepreciseerd in de aanhef van het middel.

De appelrechters beslissen bijgevolg ook niet naar recht dat de toepassing van het door partijen gekozen recht beperkt is tot de arbeidsovereenkomst zelf en miskennen de verbindende kracht van de door partijen op 10 oktober 2007 gesloten overeenkomst van internationale detachering (schending van de artikelen 1134, eerste lid, en 1135 van het Burgerlijk Wetboek en 3 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten). Zij beslissen op die gronden ook niet naar recht dat eiseres geen aanspraak kan maken op de door haar gevorderde beschermingsvergoeding niet naar recht (schending van art. 32tredecies, §§ 1, 3 en 4, van de Welzijnswet, zoals gepreciseerd in het middel).

Vierde onderdeel

Voor zover het arrest aldus moet worden gelezen dat het arbeidshof zijn beslissing steunt op de overweging dat uit artikel 3 van het Burgerlijk Wetboek volgt dat eiseres zich niet kan beroepen op de toepassing van de Belgische Welzijnswet, gaat het arbeidshof eraan voorbij dat deze wetsbepaling met ingang van 1 oktober 2004, en dus vóór het sluiten van het contract van internationale detachering tussen partijen, werd opgeheven bij artikel 139, 1°, van de wet van 16 juli 2004 houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht en maakt het arbeidshof toepassing van een wetsbepaling die niet van toepassing is op het voorliggende geschil (schending van de artikelen 3 van het Burgerlijk Wetboek en 139, 1°, en 140 van de wet van 16 juli 2004 houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht).

De appelrechters beslissen bijgevolg ook niet naar recht dat de toepassing van het door partijen gekozen recht beperkt is tot de arbeidsovereenkomst zelf en miskennen de verbindende kracht van de door partijen op 10 oktober 2007 gesloten overeenkomst van internationale detachering (schending van de artikelen 1134, eerste lid, en 1135 van het Burgerlijk Wetboek en 3 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten). Zij beslissen op die gronden ook niet naar recht dat eiseres geen aanspraak kan maken op de door haar gevorderde beschermingsvergoeding niet naar recht (schending van art. 32tredecies, §§ 1, 3 en 4, van de Welzijnswet, zoals gepreciseerd in het middel).

Vijfde onderdeel

Artikel 6, tweede lid, van het EVO, in de op dit geschil toepasselijke versie, bepaalde dat, ongeacht artikel 4 van het EVO, de arbeidsovereenkomst, bij gebreke van een rechtskeuze overeenkomstig artikel 3, wordt beheerst door: a) het recht van het land waar de werknemer ter uitvoering van de overeenkomst gewoonlijk zijn arbeid verricht, zelfs wanneer hij tijdelijk in een ander land te werk is gesteld, of b) het recht van het land waar zich de vestiging bevindt die de werknemer in dienst heeft genomen, wanneer deze niet in eenzelfde land gewoonlijk zijn arbeid verricht, tenzij uit het geheel der omstandigheden blijkt dat de arbeidsovereenkomst nauwer is verbonden met een ander land, in welk geval het recht van dat andere land toepasselijk is.

Uit die verdragsbepalingen volgt dat het Belgische recht bij gebrek aan rechtskeuze in het voorliggende geval van toepassing zou zijn, ingeval eiseres haar arbeid gewoonlijk in België verricht of haar arbeid niet gewoonlijk in een en hetzelfde land verricht, vermits verweersters vestiging die haar heeft in dienst genomen zich in België bevindt.

In haar appelconclusies (p. 2-6 van haar repliek op het advies van het openbaar ministerie) voert eiseres aan dat het openbaar ministerie in zijn advies ten onrechte ertoe besloot dat eiseres werkte in Spanje, dat zij daarentegen was tewerkgesteld in een internationale functie en haar activiteiten zich ontplooiden over de ganse regio West-Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten, dat bijgevolg het recht van België waar verweester is gevestigd, moet worden toegepast.

Het arbeidshof overweegt niettemin dat eiseres sedert 3 mei 2006 haar woonplaats had in Spanje en nog vóór haar aanwerving door verweerster gewoonlijk haar arbeid presteerde, dat zij in België niet of nauwelijks heeft gepresteerd en dat het feit dat zij in diverse andere landen zou hebben gepresteerd niets wijzigt aan het gegeven dat er geen voldoende nauwe band met België voorhanden is. Ofschoon het recht van het land waar zich de vestiging bevindt die de werknemer in dienst heeft genomen, bij gebrek aan rechtskeuze moet worden toegepast, wanneer de werknemer niet in eenzelfde land gewoonlijk zijn arbeid verricht, beslist het arbeidshof op die gronden dat eiseres geen aanspraak kan maken op de toepassing van de Belgische Welzijnswet.

Die beslissing van het arbeidshof is niet naar recht verantwoord (schending van de artikelen 3 en 6 eerste en tweede lid van het EVO, zoals gepreciseerd in het middel), vermits de appelrechters wel vaststellen dat eiseres vóór haar aanwerving gewoonlijk haar arbeid in Spanje verrichtte, maar niet vaststellen dat zij dat nog deed op het ogenblik waarop zij de klacht bij de Belgische preventie-adviseur indiende en ontslagen werd, hoewel zij wel vaststellen dat zij sinds eind september 2009 haar activiteiten uitoefende in West-Europa, het Midden-Oosten en Noord-Afrika en zij in 2010 werd verzocht niet meer te werken vanuit Madrid, maar vanuit Düsseldorf wanneer zij niet in één van de drie haar toegewezen landen verbleef (p. 10 en 11 van het bestreden arrest). Vermits de beslissing van het arbeidshof aldus berust op tegenstrijdige vaststellingen en motieven, schendt het arbeidshof tevens artikel 149 van de gecoördineerde Grondwet. Minstens blijkt, rekening houdende met die vaststellingen van de appelrechters, niet duidelijk uit het arrest of eiseres vanaf september 2009 haar arbeid al dan niet nog gewoonlijk in Spanje verrichtte en berust het arrest daardoor op dubbelzinnige motieven, vermits het recht van België waar de aanwervende vestiging van verweerster zich bevindt, moet worden toegepast ingeval eiseres niet langer in een en hetzelfde land gewoonlijk haar arbeid verrichtte en het arrest is in dat geval niet naar recht verantwoord (schending van artikel 149 van de Grondwet).

De appelrechters beslissen bijgevolg ook niet naar recht dat de toepassing van het door partijen gekozen recht beperkt is tot de arbeidsovereenkomst zelf en miskennen de verbindende kracht van de door partijen op 10 oktober 2007 gesloten overeenkomst van internationale detachering (schending van de artikelen 1134, eerste lid, en 1135 van het Burgerlijk Wetboek en 3 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten). Zij beslissen op die gronden ook niet naar recht dat eiseres geen aanspraak kan maken op de door haar gevorderde beschermingsvergoeding niet naar recht (schending van art. 32tredecies, §§ 1, 3 en 4, van de Welzijnswet, zoals gepreciseerd in het middel).

Zesde onderdeel

Artikel 6, tweede lid, van het EVO, in de op dit geschil toepasselijke versie, bepaalde dat, ongeacht artikel 4 van het EVO, de arbeidsovereenkomst, bij gebreke van een rechtskeuze overeenkomstig artikel 3, wordt beheerst door: a) het recht van het land waar de werknemer ter uitvoering van de overeenkomst gewoonlijk zijn arbeid verricht, zelfs wanneer hij tijdelijk in een ander land te werk is gesteld, of b) het recht van het land waar zich de vestiging bevindt die de werknemer in dienst heeft genomen, wanneer deze niet in eenzelfde land gewoonlijk zijn arbeid verricht, tenzij uit het geheel der omstandigheden blijkt dat de arbeidsovereenkomst nauwer is verbonden met een ander land, in welk geval het recht van dat andere land toepasselijk is.

Uit die verdragsbepalingen volgt dat in de hypothese waarin de werknemer zijn arbeid gewoonlijk in een en hetzelfde land verricht, toch de wetgeving wordt toegepast van een ander land waarmee, zoals uit het geheel der omstandigheden blijkt, de arbeidsovereenkomst nauwer is verbonden. Op dit vlak moet rekening worden gehouden met alle factoren die de arbeidsbetrekking kenmerken, waaronder allereerst het land waar de werknemer belastingen en heffingen op inkomsten uit arbeid betaalt, het land waar hij is aangesloten bij de sociale zekerheid en de verschillende pensioen-, ziektekostenverzekerings- en invaliditeitsregelingen en de wetgeving die van toepassing is op de vaststelling van het salaris en de andere arbeidsvoorwaarden.

In haar appelconclusies (p. 5-6 van haar repliek op het advies van het openbaar ministerie) voert eiseres aan dat zelfs in de veronderstelling dat toepassing zou moeten worden gemaakt van artikel 6, tweede lid, a), van het EVO de Belgische Welzijnswet diende te worden toegepast op grond dat de arbeidsovereenkomst nauwer verbonden is met België dan met elk ander land, vermits eiseres de Belgische nationaliteit heeft en in België is aangeworven, haar werkgever vanuit zijn vestiging in België gezag over haar uitoefende via de heer B. aan wie zij diende te rapporteren en die haar gepest heeft, haar tewerkstelling aanleiding gaf tot het betalen van socialezekerheidsbijdragen in België, haar salaris en andere arbeidsvoorwaarden werden bepaald naar Belgisch recht, haar arbeidsovereenkomst met toepassing van het Belgisch recht werd beëindigd en de Belgische rechter als de bevoegde rechter was aangeduid in de overeenkomst tussen partijen.

Het arbeidshof antwoordt niet op dit precieze en regelmatig door eiseres in haar appelconclusie aangevoerde verweer, zodat het arrest ter zake niet regelmatig met redenen is omkleed (schending van artikel 149 van de Grondwet).

Het arbeidshof gaat niet na of uit de door eiseres aangevoerde feitelijke omstandigheden kan worden afgeleid dat de arbeidsovereenkomst tussen partijen nauwer verbonden is met België dan met Spanje en stelt aldus Uw Hof niet in staat zijn wettelijk toezicht uit te oefenen (schending van artikel 149 van de gecoördineerde Grondwet). Door te beslissen dat geen voldoende nauwe band aanwezig is met België zonder rekening te houden met andere criteria dan de plaats waar eiseres haar arbeid, naar het oordeel van het arbeidshof, gewoonlijk verrichtte, verantwoordt het arbeidshof zijn beslissing dat de Belgische Welzijnswet geen toepassing kan vinden niet naar recht (schending van de artikelen 3 en 6 van het EVO, zoals gepreciseerd in de aanhef van het middel).

De appelrechters beslissen bijgevolg ook niet naar recht dat de toepassing van het door partijen gekozen recht beperkt is tot de arbeidsovereenkomst zelf en miskennen de verbindende kracht van de door partijen op 10 oktober 2007 gesloten overeenkomst van internationale detachering (schending van de artikelen 1134, eerste lid, en 1135 van het Burgerlijk Wetboek en 3 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten). Zij beslissen op die gronden ook niet naar recht dat eiseres geen aanspraak kan maken op de door haar gevorderde beschermingsvergoeding niet naar recht (schending van art. 32tredecies, §§ 1, 3 en 4, van de Welzijnswet, zoals gepreciseerd in het middel).

Zevende onderdeel

In haar appelconclusies voerde eiseres aan dat het werkgeversgezag vanuit België werd uitgeoefend door de persoon die haar gepest heeft en dat het haar bijgevolg moest zijn toegestaan een formele klacht wegens pesterijen neer te leggen, ook al betrof het feiten die zich voordeden in het buitenland, vermits de Welzijnswet de arbeidsplaats definieert als zijnde de plaats waar de arbeid wordt verricht, zonder onderscheid te maken volgens de ligging van de arbeidsplaats.

Het arbeidshof antwoordt niet op dit precieze en regelmatig door eiseres in haar appelconclusie aangevoerde verweer, zodat het arrest ter zake niet regelmatig met redenen is omkleed (schending van artikel 149 van de Grondwet).

Door te beslissen dat geen voldoende nauwe band aanwezig is met België zonder rekening te houden met de plaats van waaruit eiseres werd gepest, verantwoordt het arbeidshof zijn beslissing dat de Belgische Welzijnswet geen toepassing kan vinden niet naar recht (schending van de artikelen 2, 3, § 1, enig lid, 15°, 32bis, eerste lid, 32septies, § 1, en 32tredecies, §§ 1, 3 en 4, van de Welzijnswet, zoals gepreciseerd in de aanhef van het middel).

III. Beslissing van het Hof

Beoordeling

Eerste onderdeel

Ontvankelijkheid

1. De verweerster voert tegen het eerste onderdeel vier gronden van niet-ontvankelijkheid aan:
 - alhoewel de eiseres de miskenning aanvoert van de verbindende kracht van de overeenkomst van internationale detachering die de partijen op 10 oktober 2007 hebben gesloten, is bij de voorziening geen eensluidend afschrift van die overeenkomst gevoegd;
 - artikel 16 Arbeidsovereenkomstenwet wordt niet als geschonden aangewezen, niettegenstaande deze wetsbepaling essentieel is voor de in het onderdeel aangevoerde grief;
 - het onderdeel gaat uit van verschillende tegenstrijdige interpretaties van de bestreden beslissing en is mitsdien onderling tegenstrijdig;
 - de beoordeling van het arbeidshof dat het door de partijen gekozen recht zich tot de arbeidsovereenkomst zelf en dus tot het arbeidsovereenkomstenrecht beperkt, houdt een interpretatie in van de contractuele bepaling van de detacheringsovereenkomst en vereist aldus een interpretatie van de bedoeling van de partijen, wat een feitelijke beoordeling vergt waarvoor het Hof niet bevoegd is.
2. De miskenning van de verbindende kracht van een overeenkomst houdt niet noodzakelijk in dat de overeenkomst verkeerd wordt uitgelegd.

Dergelijke grief vereist niet steeds de voeging van een eensluidend verklaard afschrift van de overeenkomst bij de voorziening.

De eerste grond van niet-ontvankelijkheid moet worden verworpen.

3. Het eerste onderdeel voert in essentie aan dat de appelrechters, na te hebben vastgesteld dat de partijen voor de toepassing van het Belgische recht hebben gekozen, niet konden oordelen dat artikel 32 *tredecies* Wet Welzijn Werknemers niet op hun arbeidsrelatie van toepassing is.

De aangevoerde schendingen van de artikelen 3 en 10 van het Verdrag van Rome van 19 juni 1980 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst, hierna EVO, en van de artikelen 2 en 32 *tredecies* Wet Welzijn Werknemers, volstaan om tot cassatie te kunnen leiden.

De tweede grond van niet-ontvankelijkheid moet eveneens worden verworpen.

4. De omstandigheid dat het onderdeel uitgaat van verschillende mogelijke interpretaties van de bestreden beslissing, brengt niet mee dat het onderdeel zelf tegenstrijdig is.

Ook de derde grond van niet-ontvankelijkheid moet worden verworpen.

5. Met het oordeel dat de toepassing van de rechtskeuze zich tot de arbeidsovereenkomst zelf beperkt, geven de appelrechters geen uitleg van de contractuele bepaling van de detacheringsovereenkomst, maar beoordelen zij de bestanddelen die deel uitmaken van het recht dat volgens de artikelen 8 tot 10 EVO door rechtskeuze of door objectieve aanknopng de arbeidsovereenkomst beheerst.

De vierde grond van niet-ontvankelijkheid moet evenzeer worden verworpen.

Gegrondeid

6. Krachtens artikel 3.1 EVO wordt een overeenkomst beheerst door het recht dat de partijen hebben gekozen. Bij hun keuze kunnen de partijen het toepasselijke recht aanwijzen voor de overeenkomst in haar geheel of voor slechts een deel ervan.

Krachtens artikel 10.1 EVO beheerst het recht dat ingevolge de artikelen 3 tot en met 6 en 12 van dit Verdrag op de overeenkomst toepasselijk is, met name de uitlegging ervan, de nakoming ervan, de gevolgen van gehele of gedeeltelijke tekortkoming, daaronder begrepen de vaststelling van de schade voor zover hiervoor rechtsregels gelden, een en ander binnen de grenzen welk het procesrecht van de rechter aan diens bevoegdheden stelt, de verschillende wijzen waarop verbintenissen tenietgaan, alsmede de verjaring en het verval van rechten als gevolg van het verstrijken van een termijn en de gevolgen van de nietigheid van de overeenkomst.

Uit deze bepalingen volgt kennelijk dat wanneer de partijen het toepasselijke recht hebben aangewezen voor de overeenkomst in haar geheel, onverminderd de toepassing van de overige bepalingen van het EVO, de rechtskeuze van de partijen zich uitstrekt tot alle bepalingen van het aangewezen recht die de wederzijdse rechten en verplichtingen van de partijen bij de overeenkomst regelen.

7. Krachtens artikel 2, § 1, Wet Welzijn Werknemers is deze wet toepasselijk op de werkgevers en werknemers.

Krachtens artikel 32*tredecies*, § 1, Wet Welzijn Werknemers, in zijn hier toepasselijke versie, mag de werkgever, behalve om redenen die vreemd zijn aan de klacht, de rechtsvordering of de getuigenverklaring, de arbeidsverhouding van de werknemer die op het vlak van de onderneming of instelling die hem tewerkstelt, overeenkomstig de vigerende procedures een met redenen omklede klacht heeft ingediend, niet beëindigen en evenmin de arbeidsvoorwaarden van die werknemer op ongerechtvaardigde wijze eenzijdig wijzigen.

Deze bepaling heeft betrekking op de nakoming van de arbeidsovereenkomst door de werkgever ten aanzien van de werknemer en is aldus, onverminderd toepassing van de overige bepalingen van het EVO, een bepaling waartoe de rechtskeuze van de partijen zich in toepassing van de artikelen 3.1 en 10.1 EVO uitstrekt.

8. De appelrechters stellen vast dat de partijen op 25 oktober 2007 en 5 november 2007 een arbeidsovereenkomst hebben gesloten en dat zij volgens artikel 22 van het contract voor internationale detachering conform artikel 3 EVO zijn overeengekomen dat het contract onderworpen is aan het Belgisch recht.

Zij oordelen dat de partijen in het contract *in casu* uitdrukkelijk kozen voor de toepassing van het Belgisch recht.

Waar zij vervolgens de vordering van de eiseres tot het verkrijgen van een beschermingsvergoeding op grond van artikel 32*tredecies* Wet Welzijn Werknemers afwijzen op grond dat de eerste rechters terecht stelden dat de toepassing van de rechtskeuze zich tot de arbeidsovereenkomst zelf beperkt, schenden zij artikel 3.1 en 10.1 EVO.

Het onderdeel is in zoverre gegrond.

Tweede onderdeel

Ontvankelijkheid

9. De verweerster voert ook tegen dit onderdeel de tegen het eerste onderdeel eerst aangevoerde grond van niet-ontvankelijkheid aan.

10. Om de redenen vermeld in het antwoord op het eerste onderdeel, moet deze grond van niet-ontvankelijkheid ook hier worden verworpen.

Gegrondeid

11. Krachtens artikel 3.1 EVO wordt een overeenkomst beheerst door het recht dat de partijen hebben gekozen.

Krachtens artikel 6.1 EVO kan de rechtskeuze van de partijen in een arbeidsovereenkomst niet ertoe leiden dat de werknemer de bescherming verliest welke hij geniet op grond van de dwingende bepalingen van het recht dat ingevolge het tweede lid van dit artikel bij gebreke van een rechtskeuze op hem van toepassing zou zijn.

Uit deze bepalingen volgt kennelijk dat inzake arbeidsovereenkomsten het recht dat de partijen hebben gekozen op de arbeidsovereenkomst van toepassing is, ook wanneer ingevolge het tweede lid van artikel 6 EVO bij afwezigheid van een rechtskeuze een ander recht van toepassing zou zijn, tenzij wanneer dat voor gevolg heeft dat de werknemer ingevolge de toepassing van het gekozen recht de bescherming verliest van het dwingend recht dat van toepassing zou zijn bij gebreke van een rechtskeuze.

12. De appelrechters stellen vast dat:

- de partijen volgens artikel 22 van het contract voor internationale detachering conform artikel 3 EVO zijn overeengekomen dat het contract onderworpen is aan het Belgisch recht;
- de eiseres sedert 3 mei 2006, dus nog voor haar aanwerving door de verweerster, in Spanje haar woonplaats had en daar was tewerkgesteld;
- de eiseres in werkelijkheid niet of nauwelijks in België heeft gepresteerd.

Zij oordelen dat:

- de partijen in het contract *in casu* uitdrukkelijk kozen voor de toepassing van het Belgisch recht;
- het feit dat de eiseres ook nog in andere landen dan Spanje zou hebben gepresteerd niets wijzigt aan het gegeven dat er geen voldoende nauwe band met België voorhanden is, opdat de Belgische Welzijnswet toepassing zou kunnen vinden.

13. Door op die gronden te oordelen dat de eiseres geen aanspraak kan maken op de op grond van artikel 32*tredecies* Wet Welzijn Werknemers gevorderde beschermingsvergoeding, zonder vast te stellen dat de eiseres door toepassing van die bepaling de bescherming zou verliezen van dwingende bepalingen van het recht dat ingevolge artikel 6.2 EVO bij gebreke van een rechtskeuze van toepassing zou zijn, schenden de appelrechters de genoemde bepalingen.

Het onderdeel is gegrond.

Overige grieven

14. De overige grieven kunnen niet tot ruimere cassatie leiden.

DICTIONNAIRE

HET HOF

Vernietigt het bestreden arrest in zoverre het uitspraak doet over de vordering tot het verkrijgen van een beschermingsvergoeding op grond van artikel 32*tredecies* Wet Welzijn Werknemers en over de kosten.

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van het gedeeltelijk vernietigde arrest.

Houdt de kosten aan en laat de beslissing daaromtrent aan de feitenrechter over.

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het arbeidshof te Brussel.

Dit arrest is gewezen te Brussel door het Hof van Cassatie, derde kamer, samengesteld uit sectievoorzitter Beatrijs Deconinck, als voorzitter, sectievoorzitter Alain Smetryns, en de raadsheren Koen Mestdagh, Antoine Lievens en Bart Wylleman, en in openbare rechtszitting van 18 juni 2018 uitgesproken door sectievoorzitter Beatrijs Deconinck, in aanwezigheid van advocaat-generaal Henri Vanderlinden, met bijstand van griffier Mike Van Beneden.